ԱՐՄԵՆԻԱ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պարսկաստանի համար տարեկան 5 ֆր. և կամ 2 ըբլ.-ռս. թղթդրմ.

Ուրիշ ամեն տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը արգիլուած չէ, տարեկան բաժնորդագինն է 20 ֆր., վեցամեայն 10 ֆրանգ և եռամեայն 5 ֆրանգ։

Բաժնեգիրները կանխիկ կը վճարուին և ՏՆօրէնութիւնն ինք կը վճարէ լրագիրը ղրկելու փոստի ծախքը։

Նամակ և ծրար պէտք է ղրկել հետեւեալ հասցէով· M. PORTOUKALIAN, rédacteur du journal *Arménia*. MARSEILLE (France)

Զ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 79

1891 ՅՈՒՆԻՍ 6

ՄԱՑԻՍ 25 (Հ. Տ.)

ԾԱՌԱԳ

Կը հրատարակուի ամեն երեք օրեր մէ անգամ

ՊԱՏՄԱՆԵՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւններն։

Պարտաւոր չէ վերադարձնել չհրատարակուած ձեռագիրներն։

Յանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով։

Յանուցման 1 մէջք գիրը 1 սանտիմ կարժէ· 1 գլխագիրը 2 սանտիմ։

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la Rédaction (Allées de Meilhan, 44.)

ՀԱՑՈՑ ՀԱՅԲԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՆՊԱՏԱԿ ԵՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

(Ֆադուած կանոնագրէն)

«Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» նպատակն է աշխատիլ վարչական բարենորոգումներ մացուներու Թիւրքահայաստանի մէջ, Հայ ժողովրդի տեղական պէտքերին համաձայն։ Հայ ժողովրդի ցանկութիւնն է իրաւունք ստանալ ազատօրէն ինքզինք կառավարելու որով միայն պիտի կրնան վերնալ այն հարստահարութիւնները որոնք այսօր Հայաստանի թշուառութեան և աւերակ դառնալուն պատճառ կը լինին։

«Հայոց Հայրենասիրական Միութիւն»ը իւր նպատակ իրագործելու համար իւր կարողութեան չափով կը գործադրէ ամեն յարմար եղած միջոցներն, ժամանակի պահանջներին համեմատ կաշխատի ներքին ոյժ գոյացունել Ազգին մէջ իւր ազատութեան համար, հրատարակութիւններ կանէ, դիմումներ կանէ որոց որ պէտք է և նիւթապէս ու բարոյապէս կը քաջալերէ անոնց որոնք անձնուիրութեամբ կաշխատին հայրենիքի ազատութեան գործին։

Միութիւնը կունենայ իրեն բերան եղող լրագիրը որ, բացի զանազան լուրեր տալէ իրրեւ լրագիր, կը հաղորդէ ընդհանրութեան ինչ որ Միութիւնը ուղէ հաղորդել, տեղեկութիւններ կուտայ Հայաստանի և տարբեր Հայերի դրութեան վրայ և կը ծառայէ հայրենասիրական եռանդը արծարծելու Հայերին մէջ։*

Ծանօթ. «Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» անդամակիցել կամ թղթակիցել ուզողներն պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցէին.

M. Portoukalian

(FRANCE) Marseille

* Հայոց Հայրենասիրական Միութիւն»ը կը նպատակ Արմենիա լրագրի հրատարակման։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պօլսոյ վիճակը.— Նամակ Թիւրքիահն (Կ. Պոլիս). — Նամակ Կիլիկիահն (Քիւրքիւղ)· — Ի՞նչ կարժէ Հայի գլուխ մը. — Հայեր ի Պուշիր. — Նուէր Յ...ին (ոտանաւոր). —Նուիրատուութիւններ «Հայոց Հայրենասիրական Միութեան». — Արմէնիահ պատասխաններ.— կառավարի մը կողոպտուիլն Թիւրքիահ մէջ· — Ծանուցումներ.—Բանասիրական (Ուղեւորութիւն ի Պարսկաստան)։

ՊՕԼՍՈՑ ՎԻՃԱԿԸ

Մինչ մայիսի կենսատու առիթէն չատեր օգտուելով Պրուսայի ջերմուկները կայցելեն, իրենց կորուսեալ առողջութիւնը ձեռք ձգելու համար, միւս կողմէ կը տեսնեմք թէ Բարթողիմէոս սրբազան իւր տկարութիւն մէջ բերելով Պօլիս կուգայ օգափոխութեան։ Կրնայինք հաւատալ իր այցելութեան այդ շարժառիթին եթէ եկած օրուընէ իվեր, փոխանակ աւանդոյն ապարանքը և Սուլթանին Պալատը այցելելու, բժիշկներու տուներն երթար և չանար իր առողջութիւնը ձեռք ձգելէ ետք դառնալ իր հօտին, որ կըսպասէ ժամէ ի ժամ իր գալստեանը....

Զբմբռնելով իր այցելութեան նպատակը, կը հարցնեմք թէ ինչ կը նշանակեն այդ անտեղի այցելութիւնները որք օր ըստ օրէ չատնալու վրայ են, Զարմանալով Բարթողիմէոսի այս ընթացքին վրայ, չենք կրնար չզարմանալ նաեւ Պատրիարք սրբազանի թողտուութիւնը, զի ուրիշ առթիւ տեսած եմք թէ պարզ վարդապետ մը որ ամենուն դիտութեամբը և միանգամայն իր թողտուութեամբը, կը յաճախէր ատեպ Բարթողիմէոս սրբազանի այցելած տեղտանքը, իրեն պարտք համարեց մինչեւ իսկ կարգադրուիլ ընել զայն և ինչո՞ւ չէ կարող այժմ այդ անտեղի և յաճախակի այցելութեանց առաջքն առնել. զի չուզեր իր աթոռը զոհել քանի որ դիտէ թէ Բարթողիմէոս սրբազան այդ աթոռը ձեռք ձգելու համար է եկած մայրաքաղաքս

Բարթողիմէոս սրբազան մեր ծանօթ եղած եկեղեցականն է, չէ կարող նոր վեղարի մը տակ տարբեր երեւիլ, մեզ ծանօթ է իր գործունէութեան ասպարէզը։ Մենք իրմէ պոհաւ երթալ տապարտ ձեալու համար երկու բան կը պահանջէինք։ Մէկը իր անցեալին ու միւսը իր ներկայի մէջ։ Անցեալին նկատմամբ այն է որ փոխանակ այնքան անթիւ ու անհամար տառկները իր փառքին, իր ճոխ ու փարթամ կեանքին վատնելու, դպրոցները բարեկարգեր և Պրուսայի պէս կարեւոր գաւառի մը հայ մանկտւոյն ճանչցնել տար

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

(Շար. 78դ բուէն)

Մենք նոյն օրը ծարաւով մինոցուինք. յաջորդ օրն ալ ցամքած հեղեղատներէ, չոր հովիտներէ անցնելով կէսօրի առեն խոյի գեղեցիկ գաչտի մէջ մտանք։ Այստեղ տեսարանը զուարճալի է, ճատճեւ դաչտի մը մէջ բազմաթիւ ծառազարդ մեծ գիւղեր կը նշմարուին· բանակի ընդարձակ մշակութիւն մը (թէեւ տեսակը չատ սաոր է՝ կարճ և դեղնագոյն աղտոտմամբ և վախա կոկոնով), այգիներ և տեխատաններ այս ջերմանոցի մէջ առատ բերք կուտան. իւրաքանչիւր գիւղը մի մի խանի սեփականութիւնն է. թիւրք գիւղացիները այդ առատութեան մէջ միշտ սովատանջ և միշտ մերկ են. ագռնցմէ չատերը Պօլիս և ուրիշ նաւահանգիստներ կը պանդխտին և իշապան, փոքր խանութպան և փերեզակ կը լինին, չատերն ալ կամայական տուպանքներէ և տուրքերէ ազատ լինելու համար կամաւոր կերպով զինուոր կը գրուին. 12 տարեկան տղայներէ ալ զինուորներ կան. ագռնք ալ մի զօրանոցի կամ սպայի մը

տան մէջ փոքր ծառայութիւններ անելով զինուորութեան պաշտօնը կը կատարեն։ Գեղերէն անցած առեն տեղ տեղ մեզ կը հանդիպէին կապոյտ համազգեստով գիւղացիներ որոնց վրայ տեսնուած մէկ երկու զինուորական կոճակները կը ցուցնէին թէ ագռնք զինուոր կամ զինուորի ընտանիքի մը կը վերաբերին. ագռնց վրայ հասարակ բռնութիւններ գործ չեն կրնար գրուիլ խաների կողմէն։

Խոյ նահանգի 100աւոր գիւղերը Թիւրքերէ բնակուած են, միայն երեք գիւղ կայ խոյ քաղաքին քով որոնք Հայաբնակ են. բուն քաղաքին մէջ ալ 200 տան չափ Հայեր կը գտնուին։

Պարսկաստանի հիւսիսային մասի որով և Ատրպատականի մէջ ժողովուրդը Թիւրք ցեղէ է. իրենք կը խօսին Թիւրքերէն. իսկ պարսիկ լեզուն դիւանական և գրական լեզու է այս կողմեր. սակայն մայրաքաղաք Թէհրանի, ինչպէս նաև հարաւային Պարսկաստանի մէջ ուր մնացած է բուն պարսիկ ցեղը, ժողովուրդի լեզուն պարսկերէն է։

Ընայելով լեզուի և ազգայնութեան սերտ կապերի, Պարսկաստանի Թիւրքը իր դարաւոր թշնամին համարած է Օսմանցի Թիւրքը։ Սուլթաններուն ընդհանուր

իր ժայրենի լեզուն և ոչ թէ թողուլ որ իրենց թշնամի ազգի մը լեզուով զարգանան։ Մեր պահանջածը կարծեմ մեծ բան մը չէր։ Երկրորդ, մեր սպասածն ալ կարող էր ընել իր ներկայ այցելութեամբ Սուլթանէն խնդրելով հարիւրաւոր բանտարկելոց (1) ազատութիւնը, որոց խեղճ ու անողորմ վիճակը, ամեն Հայու ցաւ ու վիշտ պատճառած է։

Դեռ մի քանի օր հազիւ անցաւ որ մեր առաջ պարզուեցաւ սրտակէզ ու աղեկտուր տեսարան մը, յանձին վաստպուրականցի հէգ պատանւոյն, վարդանի, որ ծանօթ է Գուժգարուի դէպքէն իվեր· մեռած է խեղճը· բայց ի՞նչ կըսեմ մեռած, Մեռուիցանէ էին զինքը չարչարելով երկաթի հարուածներու տակ որուն նշանները կը փայլէին սրտին և փորին վրայ։

Ճշմարտութիւնը յայտնելու համար կը ցուցնեմք մեռելութեան ժամերը որոնք նորա մարմինը լուացած ու թաղած առեն սոսկմամբ դիտած էին։

Հայրենեաց այս ճշմարիտ զոհին թաղման հանդէսը կատարուեցաւ Մայր ե-

(1) Չի կարծուի թէ բանտարկեալք ազատուած են. դեռ կան հարիւրաւոր բանտարկեալք որոցմէ միայն Ցակոբ Պատրիքոնին է ազատուած, չնորհիւ ռուսական դեսպանին։

խալիֆա լինելու փառամոլութիւնը, ինչպէս և կրօնական մոլեռանդութիւնը որ 16րդ դարի մէջ Կ. Պոլսի Շէյխիսլամներն մինչեւ դրդեր էր Ֆէթվա մը հանելու թէ մի Շիա (Պարսկաստանի մահմետականներ) սպաննելը 60 քրիստոնեայ սպաննելէն աւելի կը գիւրացուէ Սիւննի մահմետականի դրախտ մտնելը, այդ ժամանակէն ի վեր արիւնահեղ կրօնական պատերազմներ առաջ բերին այս երկու մահմետական երկիրներուն մէջ. Պարսատանը և Հայաստան կուտի խնձորներէն եղան երկուքի մէջ և մինչեւ 1746 թուականին ձեռք ձեռք խլուեցան այդ երկիրներ. բնակիչները հուրի և սուրի ենթարկուելով ցիրուցան եղան կամ ջարդուեցան. հազիւ թէ Եւրոպայի կողմէն Թիւրքիոյ հետզհետէ սպառնացող փոթորիկը և Նատըր Շահի փառաւոր յաղթութիւններն մոլեռանդ Սիւննիներուն սասլեցին հաշտութիւն Շիաներու հետ և այդ կերպով Կ. Պօլսի Խալիֆան յոյս կտրեց Շիաններն ալ իր վհապետութեան տակ ունենալէն, Իսկ Պարսկաստանի Թիւրքն իր սրտէն չէ ջնջած իր հին և իրաւացի տեսլութիւնը դէպի Սիւննիները. իր երկրին մէջ Օսմանցին ծոպաւոր ֆէսովը իր ծայրին առարկայ մ'է միշտ. Շիա Թիւրքը կրօ-

Տպագրում ենք մեր թղթակցի հետևյալ նամակը.

Ես ձեզ գրում եմ Փարիզի Ազգային գրադարանի ընթերցասրահից, որտեղ ամեն օր ժամերով նստում եմ հայ և օտար մատենագրությունների մեջ խրված։ Ուզում եմ ձեզ հետ կիսել մի փոքրիկ հայտնագործությունս, որ ինձ համար մեծ ուրախություն պատճառեց։

Գրադարանի հայկական բաժնում գտնվում է Ղևոնդ Ալիշանի անձնական գրադարանը, որ նա կտակել է Մխիթարյան միաբանությանը։ Ալիշանը հայ հին ձեռագրերի մեծ սիրահար էր և իր կյանքի վերջին տարիներին հավաքել էր հարյուրավոր ձեռագրեր։ Նրանց մեծ մասը հիմա Վենետիկում է, բայց մի քանիսը մնացել են Փարիզում։

Այդ ձեռագրերի մեջ գտա մի տետրակ, որի վրա գրված էր. «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց, որ գտանին ի Փարիզ»։ Ալիշանը, ինչպես երևում է, ուզում էր կազմել Փարիզի հայկական ձեռագրերի ցուցակը, բայց գործը մնացել է կիսատ։ Տետրակում գրված են միայն 23 ձեռագրերի անուններ, հեղինակներ և մի քանի նշումներ։

Ես սկսեցի ստուգել այդ ցուցակը և շուտով համոզվեցի, որ Ալիշանի ժամանակ գրադարանում եղած ձեռագրերից շատերը հետո կորել են։ Ոմանք գտնվում են Վենետիկում, ոմանք էլ ընդհանրապես անհետացել են։ Ես որոշեցի գտնել այդ կորած ձեռագրերը։

Առաջին հետաքրքրական գտածոս եղավ մի ձեռագիր, որ Ալիշանը նշել էր «Տաղարան» անունով։ Ձեռագրի վերջում գրված էր, որ այն ընդօրինակվել է 1691 թվականին Կ. Պոլսում, Գաղատիայի թաղում, մի քահանայի կողմից, որի անունը կարդացվում է մոտավորապես «Տ. Մկրտիչ»։ Ձեռագրի մեջ կային հոգևոր երգեր, շարականներ և մի քանի անծանոթ ներբողներ։

Ամենից շատ ինձ հետաքրքրեց մի ներբող, որ նվիրված էր Ս. Գրիգոր Նարեկացուն։ Ներբողի հեղինակը գրում էր, որ Նարեկացին գրել է իր մատյանը «ի ծերութեան իւրում», երբ նա արդեն ծանր հիվանդ էր և մահվան մահճում պառկած։ Ներբողում ասվում էր, որ Նարեկացին գրել է իր գիրքը «արտասուաց մեծաց հեղմամբ», այսինքն՝ մեծ արտասուքների հեղումով։

Այս տողերը ինձ հիշեցրին մի հին լեգենդ, որ ես լսել էի մանկությանս տարիներին։ Ըստ այդ լեգենդի, Նարեկացին գրել է իր գիրքը մի ժայռի վրա նստած, և նրա արտասուքները այնքան շատ են եղել, որ ժայռը փափկել է, և գրիչը սկսել է խրվել քարի մեջ։ Ես միշտ կարծել եմ, որ այդ լեգենդը ծագել է ինչ-որ իրական հիշողությունից, և հիմա ես տեսնում եմ, որ իրոք Նարեկացին գրել է իր մատյանը շատ արտասուքներով։

Ես ուզում եմ ձեզ հետ կիսել նաև մի ուրիշ գտածոս, որ ինձ համար ավելի անսպասելի եղավ։ Ալիշանի ցուցակում նշված էր մի ձեռագիր, որ պարունակում էր Ներսես Շնորհալու «Ողբ Եդեսիոյ» և «Ողբ Երուսաղեմի» երկերը։ Ես գիտեի, որ այդ ձեռագրերը Վենետիկում չկան, և որոշեցի գտնել դրանք Փարիզում։ Ես գտա ձեռագրի համարը, գնացի ձեռագրատուն և խնդրեցի բերել։ Երբ ձեռագիրը բերին, ես տեսա, որ այն իրոք պարունակում է Շնորհալու երկերը, բայց ոչ միայն դրանք։ Ձեռագրի վերջում կար մի անծանոթ ներբող՝ Ս. Գրիգոր Նարեկացուն։

Ներբողի հեղինակը գրում էր, որ Նարեկացին գրել է իր գիրքը «ի ծերութեան իւրում», երբ նա արդեն ծանր հիվանդ էր և մահվան մահճում պառկած։ Ներբողում ասվում էր, որ Նարեկացին գրել է իր գիրքը «արտասուաց մեծաց հեղմամբ», այսինքն՝ մեծ արտասուքների հեղումով։

Այս տողերը ինձ հիշեցրին մի հին լեգենդ, որ ես լսել էի մանկությանս տարիներին։ Ըստ այդ լեգենդի, Նարեկացին գրել է իր գիրքը մի ժայռի վրա նստած, և նրա արտասուքները այնքան շատ են եղել, որ ժայռը փափկել է, և գրիչը սկսել է խրվել քարի մեջ։ Ես միշտ կարծել եմ, որ այդ լեգենդը ծագել է ինչ-որ իրական հիշողությունից, և հիմա ես տեսնում եմ, որ իրոք Նարեկացին գրել է իր մատյանը շատ արտասուքներով։

Ես ձեզ հետ կիսեցի իմ գտածոները, որովհետև գիտեմ, որ դուք էլ սիրում եք հայ հին ձեռագրերը։ Ես կշարունակեմ իմ որոնումները և կհաղորդեմ ձեզ նոր գտածոների մասին։

Ձեր Ղևոնդ Ալիշանյան

Ղևոնդ Ալիշանի ձեռագրերը Փարիզում

Ես ձեզ գրում եմ Փարիզի Ազգային գրադարանի ընթերցասրահից, որտեղ ամեն օր ժամերով նստում եմ հայ և օտար մատենագրությունների մեջ խրված։ Ուզում եմ ձեզ հետ կիսել մի փոքրիկ հայտնագործությունս, որ ինձ համար մեծ ուրախություն պատճառեց։

Գրադարանի հայկական բաժնում գտնվում է Ղևոնդ Ալիշանի անձնական գրադարանը, որ նա կտակել է Մխիթարյան միաբանությանը։ Ալիշանը հայ հին ձեռագրերի մեծ սիրահար էր և իր կյանքի վերջին տարիներին հավաքել էր հարյուրավոր ձեռագրեր։ Նրանց մեծ մասը հիմա Վենետիկում է, բայց մի քանիսը մնացել են Փարիզում։

Այդ ձեռագրերի մեջ գտա մի տետրակ, որի վրա գրված էր. «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց, որ գտանին ի Փարիզ»։ Ալիշանը, ինչպես երևում է, ուզում էր կազմել Փարիզի հայկական ձեռագրերի ցուցակը, բայց գործը մնացել է կիսատ։ Տետրակում գրված են միայն 23 ձեռագրերի անուններ, հեղինակներ և մի քանի նշումներ։

Ես սկսեցի ստուգել այդ ցուցակը և շուտով համոզվեցի, որ Ալիշանի ժամանակ գրադարանում եղած ձեռագրերից շատերը հետո կորել են։ Ոմանք գտնվում են Վենետիկում, ոմանք էլ ընդհանրապես անհետացել են։ Ես որոշեցի գտնել այդ կորած ձեռագրերը։

Առաջին հետաքրքրական գտածոս եղավ մի ձեռագիր, որ Ալիշանը նշել էր «Տաղարան» անունով։ Ձեռագրի վերջում գրված էր, որ այն ընդօրինակվել է 1691 թվականին Կ. Պոլսում, Գաղատիայի թաղում, մի քահանայի կողմից, որի անունը կարդացվում է մոտավորապես «Տ. Մկրտիչ»։ Ձեռագրի մեջ կային հոգևոր երգեր, շարականներ և մի քանի անծանոթ ներբողներ։

Ամենից շատ ինձ հետաքրքրեց մի ներբող, որ նվիրված էր Ս. Գրիգոր Նարեկացուն։ Ներբողի հեղինակը գրում էր, որ Նարեկացին գրել է իր մատյանը «ի ծերութեան իւրում», երբ նա արդեն ծանր հիվանդ էր և մահվան մահճում պառկած։ Ներբողում ասվում էր, որ Նարեկացին գրել է իր գիրքը «արտասուաց մեծաց հեղմամբ», այսինքն՝ մեծ արտասուքների հեղումով։

Այս տողերը ինձ հիշեցրին մի հին լեգենդ, որ ես լսել էի մանկությանս տարիներին։ Ըստ այդ լեգենդի, Նարեկացին գրել է իր գիրքը մի ժայռի վրա նստած, և նրա արտասուքները այնքան շատ են եղել, որ ժայռը փափկել է, և գրիչը սկսել է խրվել քարի մեջ։ Ես միշտ կարծել եմ, որ այդ լեգենդը ծագել է ինչ-որ իրական հիշողությունից, և հիմա ես տեսնում եմ, որ իրոք Նարեկացին գրել է իր մատյանը շատ արտասուքներով։

Ես ձեզ հետ կիսեցի իմ գտածոները, որովհետև գիտեմ, որ դուք էլ սիրում եք հայ հին ձեռագրերը։ Ես կշարունակեմ իմ որոնումները և կհաղորդեմ ձեզ նոր գտածոների մասին։

Ձեր Ղևոնդ Ալիշանյան

Ղևոնդ Ալիշանի ձեռագրերը Փարիզում

Ես ձեզ գրում եմ Փարիզի Ազգային գրադարանի ընթերցասրահից, որտեղ ամեն օր ժամերով նստում եմ հայ և օտար մատենագրությունների մեջ խրված։ Ուզում եմ ձեզ հետ կիսել մի փոքրիկ հայտնագործությունս, որ ինձ համար մեծ ուրախություն պատճառեց։

Գրադարանի հայկական բաժնում գտնվում է Ղևոնդ Ալիշանի անձնական գրադարանը, որ նա կտակել է Մխիթարյան միաբանությանը։ Ալիշանը հայ հին ձեռագրերի մեծ սիրահար էր և իր կյանքի վերջին տարիներին հավաքել էր հարյուրավոր ձեռագրեր։ Նրանց մեծ մասը հիմա Վենետիկում է, բայց մի քանիսը մնացել են Փարիզում։

Այդ ձեռագրերի մեջ գտա մի տետրակ, որի վրա գրված էր. «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց, որ գտանին ի Փարիզ»։ Ալիշանը, ինչպես երևում է, ուզում էր կազմել Փարիզի հայկական ձեռագրերի ցուցակը, բայց գործը մնացել է կիսատ։ Տետրակում գրված են միայն 23 ձեռագրերի անուններ, հեղինակներ և մի քանի նշումներ։

Ես սկսեցի ստուգել այդ ցուցակը և շուտով համոզվեցի, որ Ալիշանի ժամանակ գրադարանում եղած ձեռագրերից շատերը հետո կորել են։ Ոմանք գտնվում են Վենետիկում, ոմանք էլ ընդհանրապես անհետացել են։ Ես որոշեցի գտնել այդ կորած ձեռագրերը։

Առաջին հետաքրքրական գտածոս եղավ մի ձեռագիր, որ Ալիշանը նշել էր «Տաղարան» անունով։ Ձեռագրի վերջում գրված էր, որ այն ընդօրինակվել է 1691 թվականին Կ. Պոլսում, Գաղատիայի թաղում, մի քահանայի կողմից, որի անունը կարդացվում է մոտավորապես «Տ. Մկրտիչ»։ Ձեռագրի մեջ կային հոգևոր երգեր, շարականներ և մի քանի անծանոթ ներբողներ։

Ամենից շատ ինձ հետաքրքրեց մի ներբող, որ նվիրված էր Ս. Գրիգոր Նարեկացուն։ Ներբողի հեղինակը գրում էր, որ Նարեկացին գրել է իր մատյանը «ի ծերութեան իւրում», երբ նա արդեն ծանր հիվանդ էր և մահվան մահճում պառկած։ Ներբողում ասվում էր, որ Նարեկացին գրել է իր գիրքը «արտասուաց մեծաց հեղմամբ», այսինքն՝ մեծ արտասուքների հեղումով։

Այս տողերը ինձ հիշեցրին մի հին լեգենդ, որ ես լսել էի մանկությանս տարիներին։ Ըստ այդ լեգենդի, Նարեկացին գրել է իր գիրքը մի ժայռի վրա նստած, և նրա արտասուքները այնքան շատ են եղել, որ ժայռը փափկել է, և գրիչը սկսել է խրվել քարի մեջ։ Ես միշտ կարծել եմ, որ այդ լեգենդը ծագել է ինչ-որ իրական հիշողությունից, և հիմա ես տեսնում եմ, որ իրոք Նարեկացին գրել է իր մատյանը շատ արտասուքներով։

Ես ձեզ հետ կիսեցի իմ գտածոները, որովհետև գիտեմ, որ դուք էլ սիրում եք հայ հին ձեռագրերը։ Ես կշարունակեմ իմ որոնումները և կհաղորդեմ ձեզ նոր գտածոների մասին։

Ձեր Ղևոնդ Ալիշանյան

Տպագրում ենք մեր թղթակցի հետևյալ նամակը.

Ես ձեզ գրում եմ Փարիզի Ազգային գրադարանի ընթերցասրահից, որտեղ ամեն օր ժամերով նստում եմ հայ և օտար մատենագրությունների մեջ խրված։ Ուզում եմ ձեզ հետ կիսել մի փոքրիկ հայտնագործությունս, որ ինձ համար մեծ ուրախություն պատճառեց։

Գրադարանի հայկական բաժնում գտնվում է Ղևոնդ Ալիշանի անձնական գրադարանը, որ նա կտակել է Մխիթարյան միաբանությանը։ Ալիշանը հայ հին ձեռագրերի մեծ սիրահար էր և իր կյանքի վերջին տարիներին հավաքել էր հարյուրավոր ձեռագրեր։ Նրանց մեծ մասը հիմա Վենետիկում է, բայց մի քանիսը մնացել են Փարիզում։

Այդ ձեռագրերի մեջ գտա մի տետրակ, որի վրա գրված էր. «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց, որ գտանին ի Փարիզ»։ Ալիշանը, ինչպես երևում է, ուզում էր կազմել Փարիզի հայկական ձեռագրերի ցուցակը, բայց գործը մնացել է կիսատ։ Տետրակում գրված են միայն 23 ձեռագրերի անուններ, հեղինակներ և մի քանի նշումներ։

Ես սկսեցի ստուգել այդ ցուցակը և շուտով համոզվեցի, որ Ալիշանի ժամանակ գրադարանում եղած ձեռագրերից շատերը հետո կորել են։ Ոմանք գտնվում են Վենետիկում, ոմանք էլ ընդհանրապես անհետացել են։ Ես որոշեցի գտնել այդ կորած ձեռագրերը։

Առաջին հետաքրքրական գտածոս եղավ մի ձեռագիր, որ Ալիշանը նշել էր «Տաղարան» անունով։ Ձեռագրի վերջում գրված էր, որ այն ընդօրինակվել է 1691 թվականին Կ. Պոլսում, Գաղատիայի թաղում, մի քահանայի կողմից, որի անունը կարդացվում է մոտավորապես «Տ. Մկրտիչ»։ Ձեռագրի մեջ կային հոգևոր երգեր, շարականներ և մի քանի անծանոթ ներբողներ։

Ամենից շատ ինձ հետաքրքրեց մի ներբող, որ նվիրված էր Ս. Գրիգոր Նարեկացուն։ Ներբողի հեղինակը գրում էր, որ Նարեկացին գրել է իր մատյանը «ի ծերութեան իւրում», երբ նա արդեն ծանր հիվանդ էր և մահվան մահճում պառկած։ Ներբողում ասվում էր, որ Նարեկացին գրել է իր գիրքը «արտասուաց մեծաց հեղմամբ», այսինքն՝ մեծ արտասուքների հեղումով։

Այս տողերը ինձ հիշեցրին մի հին լեգենդ, որ ես լսել էի մանկությանս տարիներին։ Ըստ այդ լեգենդի, Նարեկացին գրել է իր գիրքը մի ժայռի վրա նստած, և նրա արտասուքները այնքան շատ են եղել, որ ժայռը փափկել է, և գրիչը սկսել է խրվել քարի մեջ։ Ես միշտ կարծել եմ, որ այդ լեգենդը ծագել է ինչ-որ իրական հիշողությունից, և հիմա ես տեսնում եմ, որ իրոք Նարեկացին գրել է իր մատյանը շատ արտասուքներով։

Ես ձեզ հետ կիսեցի իմ գտածոները, որովհետև գիտեմ, որ դուք էլ սիրում եք հայ հին ձեռագրերը։ Ես կշարունակեմ իմ որոնումները և կհաղորդեմ ձեզ նոր գտածոների մասին։

Ձեր Ղևոնդ Ալիշանյան

Ղևոնդ Ալիշանի ձեռագրերը Փարիզում

Ես ձեզ գրում եմ Փարիզի Ազգային գրադարանի ընթերցասրահից, որտեղ ամեն օր ժամերով նստում եմ հայ և օտար մատենագրությունների մեջ խրված։ Ուզում եմ ձեզ հետ կիսել մի փոքրիկ հայտնագործությունս, որ ինձ համար մեծ ուրախություն պատճառեց։

Գրադարանի հայկական բաժնում գտնվում է Ղևոնդ Ալիշանի անձնական գրադարանը, որ նա կտակել է Մխիթարյան միաբանությանը։ Ալիշանը հայ հին ձեռագրերի մեծ սիրահար էր և իր կյանքի վերջին տարիներին հավաքել էր հարյուրավոր ձեռագրեր։ Նրանց մեծ մասը հիմա Վենետիկում է, բայց մի քանիսը մնացել են Փարիզում։

Այդ ձեռագրերի մեջ գտա մի տետրակ, որի վրա գրված էր. «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց, որ գտանին ի Փարիզ»։ Ալիշանը, ինչպես երևում է, ուզում էր կազմել Փարիզի հայկական ձեռագրերի ցուցակը, բայց գործը մնացել է կիսատ։ Տետրակում գրված են միայն 23 ձեռագրերի անուններ, հեղինակներ և մի քանի նշումներ։

Ես սկսեցի ստուգել այդ ցուցակը և շուտով համոզվեցի, որ Ալիշանի ժամանակ գրադարանում եղած ձեռագրերից շատերը հետո կորել են։ Ոմանք գտնվում են Վենետիկում, ոմանք էլ ընդհանրապես անհետացել են։ Ես որոշեցի գտնել այդ կորած ձեռագրերը։

Առաջին հետաքրքրական գտածոս եղավ մի ձեռագիր, որ Ալիշանը նշել էր «Տաղարան» անունով։ Ձեռագրի վերջում գրված էր, որ այն ընդօրինակվել է 1691 թվականին Կ. Պոլսում, Գաղատիայի թաղում, մի քահանայի կողմից, որի անունը կարդացվում է մոտավորապես «Տ. Մկրտիչ»։ Ձեռագրի մեջ կային հոգևոր երգեր, շարականներ և մի քանի անծանոթ ներբողներ։

Ամենից շատ ինձ հետաքրքրեց մի ներբող, որ նվիրված էր Ս. Գրիգոր Նարեկացուն։ Ներբողի հեղինակը գրում էր, որ Նարեկացին գրել է իր մատյանը «ի ծերութեան իւրում», երբ նա արդեն ծանր հիվանդ էր և մահվան մահճում պառկած։ Ներբողում ասվում էր, որ Նարեկացին գրել է իր գիրքը «արտասուաց մեծաց հեղմամբ», այսինքն՝ մեծ արտասուքների հեղումով։

Այս տողերը ինձ հիշեցրին մի հին լեգենդ, որ ես լսել էի մանկությանս տարիներին։ Ըստ այդ լեգենդի, Նարեկացին գրել է իր գիրքը մի ժայռի վրա նստած, և նրա արտասուքները այնքան շատ են եղել, որ ժայռը փափկել է, և գրիչը սկսել է խրվել քարի մեջ։ Ես միշտ կարծել եմ, որ այդ լեգենդը ծագել է ինչ-որ իրական հիշողությունից, և հիմա ես տեսնում եմ, որ իրոք Նարեկացին գրել է իր մատյանը շատ արտասուքներով։

Ես ձեզ հետ կիսեցի իմ գտածոները, որովհետև գիտեմ, որ դուք էլ սիրում եք հայ հին ձեռագրերը։ Ես կշարունակեմ իմ որոնումները և կհաղորդեմ ձեզ նոր գտածոների մասին։

Ձեր Ղևոնդ Ալիշանյան

նեկէ ժողովուրդն, միևնոյնական և այլ տուրքերու գանձման պատրուակով. արդէն գրեթէ դրամի մշտարծարծ սոխն աւեր դարձուցած է այն եզեմի երբեմն բերրի ու արգասաւոր աշխարհն. ապրուստի միջոցներն չատ նեղցած են և ժողովուրդն խմբովին կը դիմէ օտարութեան, իրենց սովեալ ընտանեաց օրապահիկն հայթայթելու և նոցա կեանք փրկելու համար. ասոնցմէ շատեր Ամերիկայի ու Հնդկաստանի խորերը կը տուժեն իրենց կեանքն՝ հեռի ընտանեկան սիրալիր վառարաններէն և նոյնպէս չատեր խորթացած ու մոռցած են իրենց տուն՝ զաւակունք և բոլոր ընտանիք։ Ահա այսպէս երթէ դեռ չարունակուի գաղթականութիւնն Ամերիկա և այլուր, վտանգ կայ որ թէ տակաւ առ տակաւ բոլորովին դատարկ պիտի գտնեմք մի օր այն երկիրը ուր մեր հարց սուրբ ոսկորքն են հանգչած և նոցա նուիրական արիւնովն ոռոգուած մեր դաշտերը և արտերը։

Ցաւալի դէպք մ՚ալ այս օրերս տեղի ունեցած է ի Մէրսին։ Վեց Քարբերդցի երիտասարդներ Ամերիկա գնալու նպատակաւ կը հասնին Մէրսինի նաւահանգիստը, սակայն վախնալով կառավարութեան բարբարոսական անգթութեանցը ենթարկուելէ, գաղտնաբար կը համաձայնին չորս թուրք մակուկավարներու հետ (անոնցմէ մէկը միայն Ցոյն) և իրենց քանի մը հինգական ոսկի վճարելով, անվտանգ գիրենք չոգենաւ հասցնել կը սակարկեն։ Ադանք գիշերային ծածկաբար այդ վեց հայ երիտասարդներն իրենց մօտնուր մակոյկի մէջ առնելով կը սկսին յառաջանալ դէպի չոգենաւ. բայց դժբաղդաբար իրենք դեռ չհասած, չոգենաւը խարխափը առած ճանրայ կ՚երկնկ արագօրէն. վերջապէս իրենց բոլոր ճիգ և պաղատանք չեն ղօրեր, ընաւ չոգենաւը իր ճանրէն յետ կեցուցնելու. ուստի խեղճ հայերն կորչին վերստին երկիր ցամաք. բայց միևնոյն ժամանակ կսկծին մտատանջուիլ թէ անմիջապէս պիտի ձերբակալուին և ձեռք ու ոտք չկիպայական՝ խաւար ու խոնաւ քանտերի մէջ մինչեւ իրենց վերջին չունչ պիտի ապաշխարեն իրենց այս մեղայ թողութեան համար։ Անգութ մակուկավարները նկատելով ասոնց չվոխած և յուսահատ վիճակը և մտածելով թէ ասոնցմէ ամեն մէկը կրնեննայ իրը ճանապարհածախս իրենց գրպանի մէջ պատրաստ 15–20 ոսկի, անմիջական ակնարկ մը փոխանակելով իրար հետ, լսկոնական կարճ բանակցութենէ մը յետոյ, կը համակերպին իրենց կանխապէս պատրաստած ծրագիրն գործադրել անմիջապէս։ Սոյն չորս մակուկավարներէն մին միայն Ցոյն է. իսկ միւս երեքն Թուրք, որոնք քաջ լուղորդներ և ճարպիկ ծովահէններ են միանգամայն, նախ կը փորձեն սպառնալիքներով և այլ միջոցներով խեղճ ուղեւորաց ամբողջ դրամն գրպանել, և ապա մի ակնթարթի մէջ կը ջրկեն մակոյկներն և ծովին մէջ կը խեղդեն այդ խեղճ Քարբերդցի Հայերն որոնք Ամերիկա կերթային իրենց ընտանեաց ապրուստ ճարելու համար, բայց իրենց դերեզմանն եղան Միջերկրականի սեւ անդունդներն։

Ցոյն մակուկավարն բարեբաղդաբար մի քիչ լողալ գիտնալով կարող կը լինի ինքզինքն ազատել և ցամաք ելնելով մերկամարմին ուղղակի կառավարութեան կը դիմէ և եղելութիւնն կը պատմէ ճշմարիտ մանրամասնութեամբ և մանաւանդ իր դէմ նիւթուած դաւն որ զինք եւս խեղդել փորձեցին։ Կառավարութիւնն ձերբակալած է սոյն երեք թուրք չարագործներն և այժմ բանտին մէջ են. բայց լուրերը կը պարտին թէ անպարտ պիտի արձակուին, որովհետեւ ականատես վկայներ կը պակսին, բացի յոյն մակուկավարէն որ քրիստոնեայ լինելուն համար իր վկայութեան արժէք չը տրուիր որովհետեւ Շարաաթի օրէնքը չի ընդունիր քրիստոնեայ անհատի մը վկայութիւնն ընդդէմ Ղուրանի հաւատացեալ միւսլիւմանին։

Վերջապէս այս կողմի նաւահանգիստներէն ճանրոյդութիւնն անկարելի կամ գէթ խիստ դժուարին եղած է այժմ Հայոց համար. օրինաւոր անցագրեր ձեռքն ունեցող հայ ճանրորդներն անգամ կը ձերբակալուին անակնկալ կերպով և ձեռքերն յետեւ կապած իրը մարդասպաններ կուղարկուին բիրտ ոստիկանաց հսկողութեան տակ, տարբեր կուսակալութեանց կեդրոնական բանտերը լեցնելու համար, ինչպէս որ կիմանամ ճշմարիտ և հաւատարժան անձէ մը թէ Իսկէնտէրունի (Ալէքսանդրէտ) գայմագամը իր չահատակութիւն մ՚ըրած կամ Սուլթանին մեծ ծառայութիւն մը մատուցած կը համարի որովհետեւ 15ի չափ թշուառ պանդուխտ Հայեր օրանք իրենց հոգեպահին իսկ հայթայթել անկարող են, ոստիկանաց հրահանգ տուեր է ժողվել պանդոկներէն և փողոցի անկիւններէն և իրը Ամերիկա երթալ ուզողներ՝ ձեռքերնին յետեւ կապած Աստանա ղրկեր է ուր Փայասի բերդը կը լեցուի Հայերով. ճանապարհին պժգալի յիշոցներով կը նեղեն և ստակի կերպով կը գանակոծեն այդ խեղճերը։

Այլ եւս անտանելի դարձած է այս կողմեր կեանքն իսկ. երբ այսպիսի ծանր վերքեր և ազատ նաւահանգիստներն իր պատահին այսպիսի անկարգութիւններ, հապա Հայաստանի խորերը ինչ՛ր չեն պատահիր։

ՀԱՑ ԿԱԹՈԼԻԿ ՄԸ

Ց. Գ. — Կիմանամ թէ նոյնպէս ի բանտի են Իսկէնտէրունի Ազգ. Թաղ. Ժողովոյ ատենադպիրն և անդամ Տեարք Գ. Տ. Գրիգորեան և Գ. Ճապրաեան. սոքա իրը կաթոլիկ մարդիկ և Ամերիկա գնացող Հայերին դիւրութեան միջոց տուողներ նկատելով տեղացի գայմագամն կը բանտարկէ. կառավարութիւնն իր պաշտօնեաներուն անհաւատարիմ և կաշառակուռ ընթացքն ուղղելու բոլորովին ձեռնպահ կը մնայ, բայց միշտ երեւակայական և ենթադրելի կասկածանքների վրայ հիմնուելով բանտերը կը լեցնէ անմեղ Հայերով։

ՆՈՑՆ

Ի՞ՆՉ ԿԱՐԺԷ ՀԱՑԻ ԳԼՈՒԽ ՄԸ

Մայիս 2/14 թուով հետեւեալը կը հաղորդեն մեզ վանէն.

Անցեալ շաբաթ Արջակ գիւղէն մի հայ հիւս կը հրաւիրուի Քիւրդէ մը որ անոր գիւղ երթայ մի գութան նորոգելու. ճանապարհին երբ Հայը միամտաբար Քիւրդին հետ խօսակցելով կերթայ, վերջինս ցածութեամբ յանկարծ կը խլէ Հայի մէջքէն նորա ուրագն և գլխուն կիջեցունէ անմիջապէս։ Հիւսն ուշաթափ կիյնայ և Քիւրդը կրսկսի ոտքերը և ձեռքերն ալ չախչախել որմէ ետք դանի մեռած կարծելով, ուրագն կառնէ և կերթայ։ Քիչ վերջ՝ հովիւներ հեծեծանքի ձայն մ՚առնելով կը հասնին մօտ և մահամերձ վիրաւորը մայտառներու մէջէն կը հանեն և անոր բերնէն կիմանան մարդասպանի անունը։ Այս դէպքին վրայ կը ձերբակալուի Քիւրդը և կը դրուի այն բանտերէն միոյն մէջ որանք անշուշտ երկդռնեայ են։ Կրսուի թէ Քիւրդը անձնական թշնամութիւն չունէր հիւսին հետ այլ միայն ուրագ մը ունենալու համար այս ոճրին դիմած է։ Մ՚ի կրնայ հասկցուիլ ասկէ թէ ի՞նչ արժէք ունի Հայի գլուխը։ Հիւսին ապրելը այլ եւս անյուսալի է։

ՀԱՑԵՐ Ի ՊՈՒՇԻՐ

Պուշիրէն (Պարսկային ծոց) մեզ գրուած 3 մայիս թուով մի նամակէ կիմանանք որ այդտեղի 18 տունէ բազկացած հայ գաղթականութիւնն Զատկի կիրակի օրն հանգուցեալ Հայրապետի հոգեհանգստեան պաշտօնը կատարած է իր եկեղեցւոյն մէջ։

Նամակագիրը այդ առթով ցաւ կը յայտնէ որ գաղթականութիւնը հոգչտանիր իր մանուկ սերունդի հայկական կրթութեանն և թէ ծնողք իրենց զաւակները Հնդկաստան կը ղրկեն ուր անգլիական վարժարանների մէջ անգլիական կրթութիւն մը ստանալով բոլորովին կը մոռնան իրենց ազգութիւն. Նոր Ջուղայէն անգադար հոսող գաղթականութիւնն է որ հայութիւն կը պահէ տակաւին ի Պուշիր, ինչպէս և ի Հնդկաստան. եթէ գաղթին նոր գաղթականներ գալ Նոր Ջուղայէն չուտով Հայութեան անունը կը մարի այդ կողմեր։

ՆՈՒԷՐՅ... ԻՆ

(ՀԱՑ ԿԱՄԱՒՈՐ ՋԻՆՒՈՐ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ՂԱՐՍՈՒՄ)

Երկու ղգացմունք մէկ աղբիւրէն են բխում.
Եւ երկուսն էլ իրենց պահանջն են դնում։
Որքան յանձնեմ կեանքիս ամենը չգիտեմ
Քանի կեանքիս չափերը որոշ են։
Մէկ ղգացմունք բռնկուել է մեծ սիրով,
Ջքնաղագեղ օրիորդի աչերով.
Գիշեր-ցերեկ խորասուզուած մտքերում,
Ա՛յդ հրաշալին սիրտ ու հոգիս է գերում։
Միևն հայրենիք, որ ոտնակոխ է եղած,
Սիրտ ու միտքս դէպի իւր հոլմն է տարած.
Նա ինձ տանջում իւր վէրքերը ցոյց տալով.
Ո՛հ, չվոխեւում, արցունք թափում եմ լալով։
Աշդեօք որի՞ն ես անձնատուր պիտ՝ ինամ,
Կամ թէ որի՞ն ճարահատեալ հրաժեշտ տամ։
Բայց լաւ է որ քեզ, օրիո՛րդ, հրաժեշտ տամ,
Եւ մեր թշուառ հայրենիքը դինուոր գնամ։

Ս. Պետերբուրգ Ֆ. Բ.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ «ՀԱՑՈՑ ՀԱՅԵՐԵՆԱՍԻՐԱՑԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ»

«Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» վարչութիւնը չնորհակալութեամբ հրատարակութեան կուտայ իրեն հասած հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Աւստրալիայ Մելպուրն քաղաքէն Տեարք Ս. Ա. Թովմասեան 1 անգլ. ոսկի, Տ. Ս. Կոստանդեան 1 անգլ. ոսկի., Մինաս Ալթունեան 1 անգլ. ոսկի, Եղբարք Յ. և Ա. Մարտիրոսեան 1 անգլ. ոսկի, Գասպար Գասպարեան ½ անգլ. ոսկի, Երուանդունի ½ անգլ. ոսկի, Ց. Սահակեանոսեան 5 չիլին, Միսակ Պարսամեան 5 չիլին. գումար 5 անգլ. ոսկի և 10 չիլին որի փոխարէն ստացուած է 138 Ֆր. և 50 սանթիմ։ Վ. քաղաքէն Ա. ի ձեռքով 136 Ֆր.։ Գ. ԱՀԻՐԻՀԷՆ Գ. Օ. Ը. Հ. Էն 30 Ֆր.։ ՍՈՂՈՄ-ԳՈՄՈՐ քաղաքէն Գրոց-Բրոցի ձեռքով 21 Ֆր.: ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Մ. Ա. 20 Ֆրանք։ Ռամանիայ ՓՐԱՅՈՎԱ քաղաքէն Մելքոն Սիմոնեան 5 Ֆր., Առաքել Մաթոսեան 5 Ֆր., Շէքէրճի Արթին Շահմուրատեան 2 Ֆր., գումար 12 Ֆր.։ ՊՕՍՓՐՆԷՆ Օր. Ս. Պ. 5 Ֆր.: ՆԻՒ-ՃԻՐՋԻ «Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» Օթեակին ղրկած մի փոխանակագրէն գոյացած տարբերութիւնը 2 Ֆր. և 50 սանթ.։

ԱՐՄԱՒՈՒԻՐԻ ՊԱՏԱՀԱԿԱՆՆԵՐ

ՏՈՊՐԻՉ. — Կ. Պ.։ Ձեզ ղրկուած թերթը Տոպրիչէն մեզ վերադարձած է. մինչեւ վճարած եք մինչեւ 1894 սեպտեմբերի վերջը։

Կառավարի մը կողոպտուիլը Թիւրքիոյ մէջ

Կ. Պոլսէն հետեւեալը կը հեռագրեն յունիս 1 թուով.

Ճամբորդների սովորական երկաթուղու գնացքը որ երեկ գիշերուան ժամ 8ին մեկնած էր Կ. Պոլսէն դէպի Եւրոպա, ուազակների մի խմբէ յարձակում կրեց Կ. Պոլսէ 116 քիլօմէթը հեռու, Զօրլու կոչուած տեղւոյն մօտ. Աւազակախումբն որի գլխաւորն էր Անաստաս անուն մի յոյն Հպատակ, առաջուց երկաթուղու գծի պահնորդները կալանաւորեր էր, և երկաթի գծի ձողերէն ալ ոչ սակաւ մէգը քակելով վերուցեր էր, որով կառախումբը գծէն դուրս ընկաւ։

Վայրաչարժը, բեռնաթափ կառքը, Բ կարգի վակօն մը, ինչպէս և Ա կարգի մի վակօն գլխիվայր չրջուեցան, թեթեւ վերքեր պատճառելով ճամբորդներին. որոյմէ մին միայն ծանր-

պէս վիրաւորուած է աւազակներէն որոնք հրացան ալ պարպած էին կառախմբին վրայ։

Ա. կարգի 5 ճամբորդներն որոնք Ալման կամ Աւստրիացի էին, ինչպէս և կառախմբի պաշտօնեաներն, կալանաւորուեցան աւազակներէ որոնք 10 հազար օսմ. լիրա (230,000 ֆր.) կը պահանջեն այժմ ազատցմէ իբր փրկանք։ Ան ուղեւորներ որոնք Մթանկեր տան միջոցով կազմակերպուած զբօսական ուղեխմբին կը վերաբերէին, աղատ թողուեցան որ երթալով իրենց փրկանքի գումարը ճարեն։

Պր. Ռատովից, ալմանական դեսպանը, Պերլինի արտաքին գործերի նախարարութենէն հրահանգ ընդունած է որով ինք պիտի վճարէ այժմէն յետեալ փրկանք, ապագային մէջ այդ գումար թիւրք կառավարութեան տուժել տալու իրաւունքն իրեն վերապահելով։

Պրն. Օսկար Կրէկըր, սեղանաւոր Իսրայէլ՝ երկուքն ալ Պերլինցի, Մօքէ՝ կալուածատէր, Օսկար Լօցօխ, Ջէօրպայ, Ֆրանսիկէր՝ կառախումբի ծառայողներ այժմ կը գտնուին աւազակներու ձեռքը. միւս ուղեւորներն ալ կողոպտուեցան իրենց վրայ ունեցածներէն, բայց չարչարանք մը չկրեցին։

— Պուտափէշթէն յունիս 4 թուով եկած մի հեռագիր ալ այս մասին հետեւեալ մանրամասնութիւններ կուտայ. «Աւազակներուն թիւը 30ի կըկասնէր, ամենքն ալ ալպանիական ձեւով հագնուած։ Ցարձակումը ըրած են ազանք այն յոյսով թէ յոյն մլլիոնատէր Բալլին կառախումբին մէջ կը գտնուի. սակայն սա պատահապէս ուշացած էր նոյն օրը կառախմբին հասնելու։ Ճամբորդներուն բոլորին քսակը և ժամացոյցները առնուեցան. ազնցմէ մին միայն կրցաւ փախչելով Սինէկլի կայարան հասնիլ օգնութիւն բերելու համար։ Աւազակներն քաղաքավար կերպով վարուած են ուղեւորներուն հետ, մի տիկնոջ ալ ետ դարձուցին ժամացոյցն տեսնելով թէ չատ կուլայ։ Իրենք կրէկըր անուն ուղեւորին ալ գըրկել տուած էին ալմանական հիւպատոսարանին հետեւեալ իմաստով մի նամակ. «Կը խնդրենք որ երբէք ոստիկան կամ զօրք չուղարկէք մեզ բռնողներ հալածելու, ապա թէ ոչ ամենքս ալ կրսպաննուինք»։ և իրաւունէ աւազակները սպառնացան կանաւորները սպաննել, եթէ տագանքը վճարուելու ժամանակ, չըշակայք մի զինուոր կամ ոստիկան երեւի։ Այդ պատճառով կառավարութիւնը հեռագրով հրաման պրկած էր՝ Զօրլուի մէջ ետ կեցուելով զօրք ամնող կառախումբը։»

ՏԱՆՈՒԺՈՒՄՆԵՐ

Հետեւեալ գիրքերն կարելի է ստանալ Ամէնիայի խմբագրատունէն, իրենց առջեւ նշանակուած գիներով և փոստի ծախքը խմբագրատունէն վճարուելով։

Աշխէքը կանխիկ չվճարուած՝ գիրք չղրկուիր։

Ա. ՀԱՅ ԴԻՒՑԱԶՆՈՒՀԻ ՄԸ (Սպառած)։
Բ. ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՅԻ »
Գ. ՍԱՂՄՈՍ ԻՍՐԱՅԷԼԻ »
Դ. ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՑ ԵՒ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՒ ՊՈՒԼՂԱՐ ԱՊՍՏԱՄԲԱՊՏԱՑ (Պուլղար ազգին իր ազատութիւն ձեռք բերելու համար մէկ դարէ ի վեր արած չանքերի խիստ հետաքրքրաշարժ նկարագրութիւնն է։) (1 ֆր. 10 սնթմ.) 1 ֆր. 50 սթմ.
Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ.—(Հայաստանցիներէն պանդխտութեան տխուր հետեւանքներէն մէկ փոքրիկ պատկերը կը ներկայացունէ վիպական կերպով։) Գինն (90 սնթմ.) 1 ֆրանգ 20 սնթմ.
Զ. ԳԱՄԱՌ ՔԱՓԻՊԱ — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ յետ այբուբենիս ատարեւլուն (Մեծանուն հայ բանաստեղծին վերջերս գրած ազատաշունչ ընտիր ոտանաւորներէն 3ը՝ առանձին տետրակով հրատարակուած են)։ 50 հատը 2 ֆր. և 50 սանթիմ, հատը (5 սնթմ.) 10 սանթիմ։
Է. ԼԻՆԶԻ ՕՐԷՆԴԸ ՏԱՃԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ. (Սպառած)
Ը. ԹԻՒՐՔԻԱՅ ՀԱՅԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԴՐԱՑԻՆԵՐ (Թիւրքիայի Հայերին և իրենց դրացի ազգերի վրայ վիճակագրական և ցեղաբանական ամփոփ և հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւններ կը պարունակէ։ Թիւրքահայաստանի մէջ բնակող այլ և այլ ազգերէ բնակիչներուն թուին բազդատական մէկ ցուցակն ալ կցուած է տետրակին վերջը։) Գինն 50 սանթիմ (35 սանթիմ)։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԺԱ.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ԹՈՄԱՍ ԲՈՑԱՐԻՍ

(Ցառնական պատմութիւնից)

ԳՐԵՑ
Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆՑ

Ասկէ գրեթէ 5 դար յառաջ երբ Թիւրքերն տիրապետած էին յունական Սիբա կղզուն, իրենց սովորութեան համեմատ ամեն չարիք կը հասցունէին Յոյներին, ծանր տուրքերով կը նեղացունէին, անոնց ստացուածները կը կողոպտէին, կիներն ու աղջիկները կը բռնաբարէին և այլն։ Թոմաս Բոցարիս անուն մի նաւավար և ձկնորս, մի աղքատիկ պատանի որ սակայն հարուստ էր ազնիւ զգացումներով, կղզուն մահմէտական կառավարչէն իւր քրոջ ազատացնելուն համար գրգռուած, ոգեւորուած, կը յաջողի ինք եւս գրգռել Սիբայի արդէն դժգոհ յոյն ժողովուրդը որոնք կը յարձակին կառավարչի պալատին վրայ, կը լինչեն թիւրք չարագործները և օգուտ քաղելով թիւրք կառավարութեան այն ժամանակի խառնաշփոթ դրութենէն, ապստամբութիւն կը հրատարակեն, մի քանի կռիւներ կունենան իրենց վրայ ղրկուած թիւրք զօրքերին հետ որոնց կը յաջողին յաղթել Թոմաս Բոցարիսի առաջնորդութեամբը և Բոցարիս ժողովրդի հաճութեամբը կը հրատարակուի կառավարիչ Սիբայի։

Գին (15 սանթիմ) 20 սանթիմ։

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐԸ

(Կ. ՊՕԼՍՈՅ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔԻՆ ԱՌՆՈՒԱԾ ՄԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ԳՐԵՑ ԱՊԼՂԱԲԻՊ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուած կը ներկայացունէ ընտանեկան տխուր պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թէ անբարոյական մի հայր իւր ապականուած վարքուբարքով որչա՛փ չարիքներու պատճառ դարձած է և վերջ ի վերջոյ ինք ալ իւր որդու ձեռքով սպաննուած և անհետացած է աշխարհէ։ Գին 1 ֆրանգ, (75 սանթիմ)։

Մ. Փորթուգալեանի հրատարակած գիրքերէն վրայ մասնաւոր զեղչ կը լինի Պարսկաստանի Հայերին համար որոնց կը ղրկուի փակագծի մէջ նշանակուած գիներով։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

ԲԱՌԳԻՐՔ ԳԱՂԴԻԵՐԷՆ—ՀԱՅԵՐԷՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ
ԵՒ
ԴԵՂԵՑԻԿ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐ

Պատկերազարդ տպագրութիւն

Ընտիր թղթի վրայ, մեծաւորապէս 1300 ձեւերով, մեծադիր քառածալ, մօտ 300 թերթերէ բաղկացեալ ի վերջ երկրորդ Հատորին՝ յաւելուած Հայերէն–Դաղղիերէն Բառագրոց։

ԳԼՈՒԽ ԴՈՐՏՈՑ

Հ. ՄԱՆՈՒԷԼ ՊԼՊՊ.Ի ՔԱՋՈՒՆԻՈՑ

Լոյս տեսած է Առաջին Հատորն։ 150 թերթ, 627 գեղեցիկ ձեւերով։

Բացուած է բաժանորդագրութիւն երկու Հատորին ի միասին։

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ա. Կանխիկ վճարուին բաժանորդագնոյ երկու հատորին ի միասին։

Բ. Բաժանորդագինն է 50 ֆր.։

Գ. Բաժանորդագրութիւնն կը շարունակուի մինչեւ ցվերջ 1891 տարւոյս։

Դ. Բաժանորդագրութեան պայմանաժամն աւարտելէ յետոյ՝ գինը պիտի բարձրանայ։

Ե. Բաժանորդագրուողք պիտի ընդունին անդորրագիր դրամոց ստացման մասին ի վարչութենէ Տպագրատան Մխիթարեան Պատ. Միաբանութեան Վենետիոյ։

Զ. Բաժանորդագրուողք պիտի ընդունին Առաջին Հատորն անդորրագրին հետ ի միասին. իսկ Երկրորդ Հատորն՝ այն ինչ տպագրութիւնն աւարտի

Այս կարեւոր գործին բաժանորդագրութիւ ցանկացողները կարող են դիմել նաեւ Մարսէյլ Ամէնիայի խմբագիր–տնօրէն Մ. Փորթուգալեանին որ այդ ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱՌԳԻՐՔԻ բաժանորդագրութեան գործակալ կարգուած է։

ԾԱԽՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Բաֆֆի, Դաւիթ բէկ պատմական վէպ (1722–1728) Ա, Բ և Գ գիրքերն վերջաբանով մէկտեղ մէկ հատորի մէջ ամփոփուած. Բ տիպ։ 10 ֆր.։

Բաֆֆի, Խեճքը (Մրկածներ վերջին ռուս–թուրքական պատերազմից) և Ջալալէտտին (Մի պատկեր նրա արշաւանքից)· երկուքը մէկտեղ մէկ հատորի մէջ ամփոփուած. Բ տիպ։ 8 ֆր. 75 սն

Բաֆֆի, Հայ կինը եւ Հայ երիտասարդութիւնը 5 ֆր. 25 սնթմ.։

Բաֆֆի, Կայծերի վերջը 1 ֆ. 75 սթմ.։

Ծերենց, Թէոդորոս Ռշտունի 3 ֆրնք. 50 սանթիմ։

Հ. Առաքելեանց, Պատմութիւն Խաչակրութեանց և Թագաւորութեանն Երուսաղիմայ 2 ֆրանգ

Նիկոլ կամ դարձ Հայոց Եւրոպիոյ ի կաթոլիկութիւն 1 ֆր.

Ձայնագրեալ երգեցողութիւն Մ. Պատարագի 10 ֆր.

Երգնկեանց, Ազգային երգարան (Ձայնագրեալ հայկական նոտաներով) 2 ֆր. 80 սանթիմ։

Շարժումն Հայաստանի (L'Arménie en mouvement). Մայր Հայաստանի պատկեր 1 ֆրանգ

Ա.ԼԻՇԱՆ Հ. Ղ. — Յուշիկք Հայրենեաց Հայոց (Հայրենասիրութեան վրայ ջերմ եռանդով գրուած մի նախաբանէ յետոյ, Հայաստանի բնախօսութեան վերաբերեալ հմտալից և ընդարձակ տեղեկութիւններ կան գրուած։ Ա.յնուհետեւ, Հայոց Պատմութենէն առնուած մի քանի անձերի և հետաքրքրական նիւթերի վրայ առանձին առանձին դրուածներ կան մանրամասն և ընդարձակ տեղեկութիւններով որոնք բազմաթիւ տպագրուած և գեռ անտիպ պատմական գիրքերէ քաղած և ամփոփած է Հ. Ալիշան այս գրքի մէջ, իրեն յատուկ դրաւիչ և բանաստեղծական ոճով պատմելով զանոնք։ Գրուած է աշխարհաբար լեզուով· կը բաղկանայ 2 հատորէ և ունի 6 պատկեր)։ 11 ֆր.։

ՀԱՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՔ

1878ին Պերլին գնացած Հայ պատուիրակութեան պատկերք՝ գեղեցիկ թղթի վրայ առնուած և պատուիրակներուն անուններն Հայերէն և ֆրանսերէն տառերով միանգամայն տպագրուած, կը ծախուի Ամէնիայի խմբագրատունը։ Գինն է 1 ֆրանգ, փոստի ծախքն խմբագրատունէն վճարուելով։

ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ· ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ
Le Gérant : FÉLIX ENFFANTIN.

ՄԱՐՍԷՅԼ
Հայերէն տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Marseille. — Imprimerie et Papeterie du Midi, Allées de Meilhan, 44.